

Mottagare

Regionala utvecklingsutskottet

Uppdrag. Gotländska ståndpunkter för flyg- och färjetrafiken

Förslag till beslut

- Informationen tas emot.

Sammanfattning

De gotländska ståndpunkterna är Trafikrådets gemensamma ställningstaganden för hur flyg- och färjetrafiken ska utformas för att på bästa sätt främja Gotlands utveckling.

Regionstyrelsen beslutade 2025-11-19, § 466, att uppdra åt regiondirektören att inleda processen med att ta fram nya gotländska ståndpunkter för flyg- och färjetrafiken samt att status för arbetet med nya gotländska ståndpunkter ska vara en stående informationspunkt på möten i regionala utvecklingsutskottet.

I ärenden som rör strategiska vägval, så som vid framtagande av gotländska ståndpunkter om kommunikationerna till och från Gotland, bjuds en företrädare för respektive parti i regionfullmäktige in att delta i Trafikrådet under punkten som rör gotländska ståndpunkter.

Under våren 2026 genomfördes kunskapsinhämtning inför framtagandet av nya ståndpunkter, genom en enkät, fördjupade analyser, möten och intervjuer. Huvuddragen i det insamlade materialet presenterades för Trafikrådet på mötet den 25 maj. En tydlig slutsats är att strategisk kommunikation är centralt för kommande del av framtagningsprocessen.

Ståndpunkterna planeras för förankring och fastställande i regionfullmäktige andra kvartalet 2027.

Ärendebeskrivning

Regionstyrelsen beslutade 2025-11-19, § 466, att uppdra åt regiondirektören att inleda processen med att ta fram nya gotländska ståndpunkter för flyg- och färjetrafiken samt att status för arbetet med nya gotländska ståndpunkter ska vara en stående informationspunkt på möten i regionala utvecklingsutskottet.

De gotländska ståndpunkterna är Trafikrådets gemensamma ställningstaganden för hur flyg- och färjetrafiken ska utformas för att på bästa sätt främja Gotlands utveckling. År 2006 tog Trafikrådet fram gotländska ståndpunkter för första gången. Ståndpunkterna uppdateras och revideras vid behov, och så har

skett vid tre tillfällen; 2009, 2012 och 2020.

I ärenden som rör strategiska vägval, så som vid framtagande av gotländska ståndpunkter om kommunikationerna till och från Gotland, bjuds en företrädare för respektive parti i regionfullmäktige in att delta i Trafikrådet under punkten som rör gotländska ståndpunkter.

Under våren 2026 genomfördes kunskapsinhämtning inför framtagandet av nya ståndpunkter, genom en enkät, fördjupade analyser, möten och intervjuer. Huvuddragen i det insamlade materialet presenterades för Trafikrådet på mötet den 25 maj.

Fördjupat om det insamlade materialet

Kunskapsinhämtningen har skett genom flera kanaler:

- En enkät spreds via gotland.se, Facebook och i Hela Gotland och samlade 2230 svar.
- Ett frågeformulär som skickades ut till Trafikrådets medlemmar.
- Intervjuer har genomförts med Uppsala universitet Campus Gotland (med medverkan från Rindi), hälso- och sjukvårdsförvaltningen och utbildning- och arbetslivsförvaltningen.
- De gotländska ståndpunkterna, eller inspel därtill, har lyfts i flera möten med många medverkande aktörer: Trafikforum inklusive workshop 17/3, statlig samverkan 18/3, möte om beredskapsperspektivet på transporter 1/4, heldagsmöte med Trafikverket om viktiga perspektiv kopplat till färjetrafiken 8/4 och Strategidag färjetrafiken 15/4.
- Kunskapsunderlag har tagits fram och vägts in, främst: Transportanalys, Novus resvaneundersökning, Region Gotlands prisanalys, särskilt underlag från RF Sisu om idrottens resor, liksom nuvarande ståndpunkter.
- En inventering av styrdokument har genomförts: RUS, genomförandeprogram, regional besöksnäringstrategi för Gotland mot 2030, Region Gotlands risk- och sårbarhetsanalys 2023–2026 (RSA), Gotlands regionala mat- och livsmedelsstrategi 2016 – 2025 + Reviderad handlingsplan för Gotlands mat- och livsmedelsstrategi 2022–2027.

Övergripande insikter från det insamlade materialet

Kopplat till enkäten följer nedan ett urval av slutsatser som kunde presenteras på mötet i Trafikrådet 25 maj. Det finns planer på att fördjupa analysen ytterligare avseende fritextsvaren i enkäten.

- Avseende antal turer i färjetrafiken är status quo tillräckligt bra, men det får inte ske försämringar. Vid önskemål om fler turer handlar det främst om vintertid. Även Oskarshamnslinjen framträder som otillräcklig för människors faktiska behov.
- Sena ankomster ställer till problem – både i Visby och på fastlandet.

- Åsikten går isär om restiden kan förlängas eller ej. Men de som öppnar för en förlängning av överfartstiden lyfter generellt att det bara får ske om det ger bättre priser eller har en bra effekt för miljön.
- 88 procent av fritextsvaren lyfter priserna som svar på frågan om vad som är viktigt när det kommer till färjetrafiken. 78 procent svarar att prisläget är mycket dåligt idag, 14 procent tycker att det är dåligt.
- Avseende flygtrafiken lyfts priset som för högt. Brommalinjen framträder som viktig. 16 procent nämner Bromma explicit – det är det näst starkaste temat i hela materialet, efter priser. Tillgången till Bromma lyfts konsekvent som avgörande för pendlare och de som behöver smidiga förbindelser in till Stockholm. Även behovet av att kunna ta sig söderöver eller västerut, med direktflyg till Göteborg eller Skåne, lyfts fram.

En tematisk analys gjord på stora delar av det insamlade kunskapsmaterialet visade på fyra övergripande teman:

- Tankar om rättvisa och likvärdighet. Färjan är grundläggande infrastruktur och Gotland ska ha likvärdig tillgänglighet som övriga delar av landet.
- Sambandet mellan transporter och beredskap. Pålitliga kommunikationer är nödvändigt både för civil beredskap (t.ex. medicinska prover, farligt gods, livsmedelsproduktion- och försörjning) och för totalförsvar.
- Prisfrågan. Prisbilden är för hög och den dynamiska prissättningen är problematisk både avseende färja och flyg.
- Turlistan i färjetrafiken så som den ser ut idag tycks vara ett noga avvägt pussel: den nuvarande turlistan fungerar bra, men varje eventuell försämring riskerar att få stora konsekvenser – där olika aktörer lyfter olika perspektiv särskilt.

Transportanalysens tre åtgärdsförslag presenterades också. I kortform nedan:

- Åtgärdsförslag 1 Regeringen bör införa en statlig kompensationsmekanism för gotländska företags transportkostnader, modellerad efter det regionala transportbidragets principer.
- Åtgärdsförslag 2 Staten bör säkerställa att statlig policyutformning och implementering som berör transport, bostäder, digital infrastruktur eller miljö uttryckligen utvärderar konsekvenserna för ö-samhällen innan beslut fattas, i linje med det ö-säkringsverktyg som OECD presenterat som strategiskt ramverk för Sverige.
- Åtgärdsförslag 3 Regeringen bör omedelbart säkerställa att Gotlands transportberoende beaktas i den nationella livsmedelsstrategins fortsatta genomförande och beredskapsutredningar inom livsmedelsområdet, på motsvarande sätt som den utredning som aviseras för norra Sverige.

Utifrån det samlade kunskapsunderlaget och inte minst diskussioner på den strategidag om färjetrafiken som genomfördes med Trafikrådet och med alla regionfullmäktiges partier representerade den 15 april, redovisade regionstyrelseförvaltningen sin sammanfattande tolkning av målbilden för de nya ståndpunkterna:

- Ett slagkraftigt dokument som tydligt framhäver att Gotland är en del av Sverige och som sådan behöver ges likvärdiga förutsättningar, liksom att ett robust trafiksystem är avgörande för hela Sveriges beredskap och motståndskraft.
- Dokumentet ska vara riktat mot politiska mottagare på nationell nivå och innehålla huvudbudskap i huvudtext. Mer detaljerade underlag kan komma som bilaga.

Mötet diskuterade det presenterade materialet. Inspel till diskussionen sammanfattas i:

- Det är bra med ett övergripande perspektiv men vi får inte tappa bort de specifika kraven
- Klimat och miljö nämns knappt i det framtagna kunskapsunderlaget. Det är ett perspektiv som behöver finnas med.
- Åtgärdsförslag 3 i transportanalysen behöver vi arbeta med genast.
- Namnet gotländska ståndpunkter bör övervägas.
- Viktigt att veta vilken målgrupp vi riktar oss mot. Det kan vara nationell politik, men också exempelvis operatörer, Trafikverket, flygplatsägare m.fl.
- Viktigt att lyfta blicken. Utgångspunkten bör vara: vad behöver Gotland? Inte förhålla oss till den verklighet vi är i just nu.
- En tydlig slutsats är att strategisk kommunikation är centralt för kommande del av framtagningsprocessen. Regionstyrelseförvaltningen inleder därför ett arbete med upphandlad kommunikationsbyrå, för att kunna presentera ett upplägg till Trafikrådets nästa möte 9 september.

Ståndpunkterna planeras för förankring och fastställande i regionfullmäktige andra kvartalet 2027.

Bedömning

Regionstyrelseförvaltningen bedömer att det regionala utvecklingsutskottet ska informeras om hur arbetet med gotländska ståndpunkter fortlöper, i enlighet med beslut i regionstyrelsen.

Beslutsunderlag

Regionstyrelseförvaltningens tjänsteskrivelse 2026-06-03

Regionstyrelseförvaltningen

Stefan Hollmark
Regiondirektör

Stefan Persson
Regional utvecklingsdirektör